

vele neoclassicistische huizen. Alleen langs de van Asch van Wijckskade zijn een paar huizen uiteindelijk klaargekomen. De plantsoenen daarentegen — Jan David Zochel (1791—1870) was een van Nederlands meest toonaangevende tuinarchitecten in de 19e eeuw — zijn grotendeels wel gereed gekomen. Zocher heeft voor deze groene gordel, die de geslechte stadswallen verving, van 1829—1861 plannen uitgewerkt en uitgevoerd.

Ontwerptekeningen van de hand van Zocher, prenten en foto's van de uitgevoerde plantsoenen of „wandelingen” in Utrecht en tevens foto's van de „wandelingen” die in Haarlem, Amersfoort en Wijk bij Duurstede zijn aangelegd, zullen op deze Zocher-expositie in het Gemeentelijk Archief aan de Alexander Numankade 199 van 8 november tot 19 december a.s. te zien zijn.

R. de Vries

Contributie

In verband met de voortdurend stijgende kosten zijn wij genoodzaakt de minimum-contributie met ingang van 1 januari 1974 te verhogen tot f 25,—.

Voor de betaling van dit bedrag kunt u gebruik maken van de bij dit nummer ingesloten acceptgirokaart.

Wilt u wel even controleren of uw naam en adres op de kaart zijn ingevuld?

Voorts dient deze voorzien te zijn van uw postgironummer en uw handtekening.

De penningmeester

Alberts Frères en hun sprekende bioscope

Omstreeks de eeuwwisseling en nog lang daarna werd de film als een kermisattractie beschouwd. De rondreizende bioscoop stond dan op het kermisterrein naast de poffertjeskraam of een draaimolen. Pas omstreeks 1910 ontstonden bioscopen zoals wij die nu kennen. In Utrecht waren de eerste bioscopen de Flora-bioscoop (op 12 november 1909 geopend) en de Scala-bioscoop (op 9 juli 1912). Voordien moest men dus genoegen nemen met de rondreizende bioscoop. En dan voornamelijk of uitsluitend in de kermisweek. H. Grünkorn was de eerste „kinemafotograaf”, die met zijn rondreizende bioscoop Utrecht gedurende de kermisweek bezocht (juli 1898). Hij vertoonde toen o.a. de film van het 60-jarige regeringsjubileumfeest van koningin Victoria van Engeland. Deze reportage van het overvolle Londen in juni 1897 leek verdacht veel op een sneeuwstorm.

In juli 1899 komt Grünkorn terug in Utrecht en maakt daar de eerste „documentaire” film over Utrecht. Op 13 juli 1899 gaat deze film over de Utrechtse brandweer, die een geësceneerde brand achter het Ooglijdersgasthuis aan de F. C. Dondersstraat blust, in première. Deze film ontving een enthousiaste kritiek in het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad van de volgende dag: „De personen gelijken zóó goed, dat uitroepen als: 'O, daar heb je hem!' en 'O neen maar, daar is Jan ook' niet uitbleven. Een welverdiend

applaus weerklonk bij dit laatste tableau. Een bezoek is bepaald aan te raden.”

Van 1900 tot en met 1903 viel er op kinemafotografisch gebied tijdens de Utrechtse kermis niets te beleven.

In die tijd genoten Alberts Frères (de deftiger klinkende aangenomen naam van de gebroeders B. A. en W. Mullens) een grote reputatie als exploi-

Koningin-moeder Emma bezocht in 1904 de Rijks Munt. Alberts Frères maakt er een filmopname van.

tanten van een „sprekende bioscope”.

Vóór 1910 hebben de Alberts Frères de stad

Utrecht tweemaal met hun aanwezigheid opge-
luisterd, en wel van 18 t/m 31 juli 1904 en 19 t/m
24 juli 1909. Vooral de eerste keer was van belang
omdat de Alberts Frères toen zo vriendelijk waren
de gelegenheid te baat te nemen in Utrecht „do-
cumentaire” films te maken. De heer Geoffrey N.
Donaldson in Rotterdam, die een index van door
Nederlanders gemaakte stomme films samenstelt,
schrijft: „vaak waren die filmpjes slechts 'kiekjes'
of actualiteiten, maar soms waren het kleine speel-
filmpjes waarin plaatselijke bekenden optraden.”
Het is jammer, dat vele van dergelijke filmpjes,
die hoe schokkerig dan ook de juiste couleur lo-
cale van de eeuwwisseling weten weer te geven,
in de loop der jaren zijn verdwenen.

In een advertentie van het Utrechtsch Provinciaal
en Stedelijk Dagblad van 15 juli 1904 leest men,
dat „Alberts Frères, Nederlandsch grootste exploi-
tatie op bioscopisch gebied voor de eerste maal
te Utrecht” hun produkten zullen tonen.

Kermisweek

De advertentie van zondag 17 juli 1904, een im-
ponerend allegaartje van typografisch allerlei, is
interessanter. Hierin worden de grootse plannen
van Alberts Frères gedurende de kermisweek ont-
vouwd. Op het Vreeburg, naast de schouwburg,
slaan zij hun tenten op. De Utrechtse bevolking
wordt warm gemaakt om hier in een „nieuw en

schitterend naar den eischen des tijds gemon-
teerd gebouw” de „sprekende bioscope” te visi-
teren. Hier zullen vertoond worden: „gekleurde
projecties: In de diepte der zeeën. Deze film is
totaal gekleurd en vertegenwoordigt een hooge
waarde. Een meesterstuk van kleurschakeering en
het up to date Attractiepunt der Amerikaanse Ten-
toonstelling te St. Louis.”

Naast deze feërieke film is er ook plaats ingeruimd
voor actualiteiten als een door Alberts Frères ge-
maakte „opname der huldiging” van Generaal
Heutz te 's-Gravenhage („Aankomst station —
wandelt door de stad — huldeblijk aan het Hôtel
des Indes”). De uitgebreide advertentie vervolgt
met: „de verschillende programma's der avond-
voorstellingen zullen dagelijks door middel van
Electrische lichtschakeling verkondigd worden.”
En nu begint het pas interessant voor de stad
Utrecht te worden: „Speciale opname geschiedt
zaterdagmorgen (16 juli 1904) ten 10½ uur in de
Lange Viestraat: Bezoek aan de Fransche Bazar.
Overdruk verkeer der bezoekers en koopsters.
Het beladen van bestelde waren in de automobile,
zenuwachtige bedienden etc.” „Zondagmorgen (17
juli 1904) zal eene extra opname geschieden van
den uitgang der Augustinuskerk, Oudegracht, tus-
schen 11 en 11½ uur.” En nu komt de aap uit de
mouw: „Een ieder die deze kerk verlaat kan zich
levend loopend weerzien in de bioscope van ▶

Reacties

Op de vraag gesteld op bl. 54 boven het woord
Beschrijving, in het Maandblad nummer 6 - juni
1973 (2e kolom): „met de staande en leggende
ijzere platen” is het volgende antwoord te geven.
Het zijn resp. de verticale en horizontale ijzeren
haardplaten van de stookplaatsen, de verticale
soms vlak, eenvoudig of overdadig versierd, de
„leggende” soms met een asgat in het midden
waarboven de vuurkorf stond, soms ook geheel ge-
sloten. Afmetingen zijn zeer verschillend. De laatste
met meestal vrij grote afmetingen, opgelegd op
muurtjes en/of stenen op zijn plat, rondom (drie
zijden) aansluitend aan een houten vloer, teneinde
brandgevaar zoveel mogelijk te beperken. Indien in
combinatie met een plavuizen vloer, min of meer
als luxe te beschouwen omdat daarbij brandgevaar
door wegsplattende vonken bijna ontbreekt.

De Bilt, J. W. H. Meijer

Betreffende het artikel „Theedrinken tussen steen-
en panovens” in het maandblad van september, wil
ik gaarne twee kleine opmerkingen maken.

Er wordt in geschreven dat de Ovenheren graag
de adel nadeden en daarna wordt de Ridder van
Rappard deze manier van doen toegeschreven.

Het gestelde doet wat vreemd aan, daar juist deze
Ovenheer uit een 15e eeuws adelijk geslacht
stamde.

Wat verder staat dat de „schoffies” de dochters
van de Ridder van Rappard als engelen zagen. Dit
getuigt van een zeer goede opmerkingsgave. Een
van deze dochters leeft namelijk nog en velen met
mij vinden het ook een engel van een vrouw.

Groenekan, A. J. A. M. Lisman

BOEKBESPREKING

*J. H. Willems, Prehistorische vondsten te Groene-
kan, gem. Maartensdijk. In: Westerheem, 22 (1973)
nr. 4, 168—170, m. afb.*

Sinds 1971 heeft J. H. Willems in de achtertuin van
zijn huis aan de Groenekanseweg vuurstenen voor-
werpen gevonden: enkele krabbers en klingen en
wat werktuigfragmenten. Niets bijzonder, schrijft hij
zelf, maar wel van belang omdat het aantal pre-
historische vondsten uit de directe omgeving van
Utrecht niet talrijk zijn. Bovendien kan uit deze
vondsten worden afgeleid dat prehistorische men-
sen — een striktere tijdsbepaling laten de voor-
werpen niet toe — niet alleen op de hoge gronden
gewoond hebben, maar ook nog op het zand vlakbij
het veen ten Noorden van Utrecht.

L. v. T.

Alberts Frères." Een knap stukje reclame. Oh ja, dan vergeet ik nog bijna de prijzen der plaatsen te noemen: 1e rang: 50 ct.; 2e rang: 25 ct.; 3e rang: 15 ct. Voor die tijd toch wel een heel bedrag. In een advertentie van dinsdag, 19 juli 1904, wordt naast de Bazaropname en die van de Augustinuskerk ook nog de opname van Daantje van Utrecht aangeprezen.

Het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad geeft onder het kopje „De kermis” op dinsdag 19 juli 1904 een daverende recensie over Alberts Frères en hun films: „Onder al hetgeen de kermis ons te zien geeft, verdient een bijzonder woordje gewijd te worden aan de bioscope van de heeren Alberts Frères, standplaats Vreeburg, naast de schouwburg. Wij hebben er geen berouw van gevolg te hebben gegeven aan de uitnodiging een voorstelling bij te wonen. De gebroeders Albert weten wat zij het publiek te zien geven. De wonderbaarlijkste dingen worden op het doek geprojecteerd.” En C. W. Wagenaar voegt er in z'n „Kijkjes van den Dom” op 30 juli 1904 aan toe: „Dan behoeft men geen rouwkoop te hebben — en dat hadden zij ook niet die op de kermis de sprekende Bioscoop van Albert Frères bezochten en er zich vermaakten met de levende beelden die voor hun oogen voorbij draaiden. De groote bijval waarin die inrichting zich mocht verheugen, deed den ondernemer besluiten nog eenige voorstellingen alhier te geven.”

Vochtige deken

Die voorstellingen werden van 27 t/m 31 juli 1904 in de grote zaal van Tivoli gegeven. Hiervoor was vergunning van de brandweer nodig. Op 27 juli schreven de gebroeders Albert een brief aan Burgemeester en Wethouders van Utrecht. Zij eindigden hun zakelijk gestelde brief met: „Een affirmatief antwoord hopen” en een artistieke ondertekening. Op dezelfde dag, 27 juli, gaf de commandant van de Brandweer schriftelijk zijn fiat, d.w.z. hij stelde in die brief, gericht aan de burgemeester van Utrecht, wel enkele voorwaarden, waarvan de laatste nogal komisch aandoet: „3e. tijdens de voorstellingen moet de ondernemer in de onmiddellijke nabijheid (van het filtoestel) hebben eene vochtige wollen deken ter grootte van 1.80 x 1.20 m. en twee emmers gevuld met water.”

In de kranten van 25, 27 en 31 juli adverteerden Alberts Frères uitbundig. „Het programma der sprekende Bioscope Alberts Frères voor donderdagavond (27 juli) 8½ uur zal bijzonder opgeleust worden door:

Een verloren leven (drama d'amour).

Het valies van Barnum.

Een schandaal op de tweede Etage.

Jonge wilddieven.”

Er wordt — naast de prijzen der plaatsen — nog

aan toegevoegd: „Een verloren leven heeft Enorm succes.”

De grootste trekpleister — en die wordt niet in de advertenties genoemd, maar wel in „Kijkjes van den Dom” dd. 30 juli 1904 — moet echter zijn geweest de filmopname die Alberts Frères maakten van het bezoek van H.M. de Koningin-moeder Emma op vrijdag 22 juli 1904 aan de Rijks Munt. In het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad leest men n.a.v. dit bezoek: „Aan beide kanten van de Oudegracht stond hier een compacte massa geschaard, die H.M. met een spontaan vreugdegeroep ontving. Vanwege de gebroeders Albert stond men hier gereed een biografische opname van het bezoek te nemen.”

Over dit 'kiekje' van Alberts Frères schrijft C. W. Wagenaar: „Maar zelden zag men er die meer juist en treffend druk een stukje stadsleven weergeven als deze recente opname. En het leukst is om te zien en horen hoe men er zijn bekenden op terugvindt, zooals blijkt uit het volgende gesprek tusschen twee gamins op den derden rang, Zaterdagavond bij de eerste voorstelling van deze opname afgeluisterd: „daar hè je d'ouwe koningin in d'r bakke voor de Munt. — Kèk ze is buigel — Flap, daar springt d'r pollefrenier van den bok met z'n zijje kuiten — zie je die nūwe lange knopsmeris wel staan bij de brievenbus, nou blèf 'm maar uit z'n rooilijn hoor! Ze buigen allemaal as knipmessen hè? ect. etc.”

Geen betere explicateur dan Wagenaar zelf bij deze korte film.

Internationaal

In augustus 1904 zaten Alberts Frères alweer in Zwolle. Pas vijf jaar later — weer in de kermisweek — komen Alberts Frères — „Les Rois des Bioscopes” — in Utrecht terug. Als men hun advertentie wil geloven met maar liefst „100.000 kilo's bagage”. Inmiddels is het „Europa's grootst en luxeriest Reizend Theater” geworden met een internationaal programma. Voor de kermisbezoekers van toen nog altijd even boeiend („Wilbur Wright. Hij vliegt gedurende twintig min. door de groote zaal bij Alberts Frères.”), maar voor de ingezetenen van het Utrecht van nu niet in het minst.

Wat Alberts Frères met hun „kiekjes” van het Utrecht van 1904 hebben gedaan? Ze hadden er toen veel succes mee en zouden het nu nog hebben, als de „kiekjes” maar bewaard waren gebleven.

R. de Vries

Bronnen:

Het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad (1897-1909); „Kijkjes van den Dom” dd. 30 juli 1904; Notulen van de Utrechtse Brandweer, juli 1904; de kaartenbak van G. Smilda.